

Boganmeldelser

**Niels Åkerstrøm Andersen
og Justine Grønbæk Pors (2014)**

Velfærdsledelse.

Mellem styring og potentialisering

København: Hans Reitzels Forlag

Velfærdsledelse har været et buzzword i de seneste år. Der er givet store bevillinger til at forske i det og forbedre det; og der er lavet et videnscenter og skrevet flere bøger, der bruger begrebet som titel. Tematikken om velfærdsledelse er på dagsordenen, og i indledningen forsøger forfatterne at skrive sig ind i temaet med reference til andre af tidens catch-words som f.eks. innovation, selvledelse og kompleksitet. Men under disse »tidens termer« ligger en dybere teoretisk ambition om at forstå, hvordan ledelse har udviklet sig igennem de sidste 100 år, og hvordan denne udvikling påvirker hvordan man bedriver velfærdsledelse. Det er således bogens første ambition, at den skal sætte læseren i stand til at forstå den historiske udvikling i »Hvilken problematik er italesættelse af bestemt problem-løsnings-kombinationer omkring velfærdsledelse svaret på?« (Andersen og Pors, 2014: 12).

Bogens anden ambition er at gøre en sådan analyse tilgængelig for velfærdsledere såvel som for studerende. Forfatterne skriver, at

bogen ikke er en introduktion til velfærdsledelse men gør samtidig en pointe ud af bogens relevans for de faktiske velfærdsledere i den danske velfærdsstats frontlinje.

Jeg vil i det følgende først give et kort resumé af bogen og dernæst forholde mig til, hvorvidt de overbeviser mig om deres fortælling om den historiske udvikling, og ikke mindst dens implikationer, og dernæst vil jeg vurdere, hvorvidt bogen rammer målgruppen og faktisk kan hjælpe studerende og velfærdsledere til at blive mere reflekterede i deres syn på velfærdsledelse.

Bogens tematik er som sagt velfærdsledelse, men bogen er mere en historisk gennemgang af velfærdsstatens udvikling, og ikke mindst udviklingen i de dominerende diskurser om offentlig styring, end en diskussion af velfærdsledelse per se. Bogens teoretiske ramme er Luhmanns systemteori, der bruges til at opbygge det centrale argument om den stigende kompleksitet, der kendetegner velfærdsledelse. Bogens hovedargument er, at velfærdslederne er under øget pres, fordi forståelsen af, hvad offentlig ledelse er, har ændret sig. I modsætning til tidligere tiders fokus på hhv. regelstyring, planstyring og styring baseret på supervision, er vi i dag en situation, hvor styringen kan karakteriseres som »potentia-

litetsstyring«. Potentialitetsforvaltningen er kendetegnet ved at den retter opmærksomheden mod det, forfatterne betegner »fremtidens fremtid«, eller mod at organisere og lede på en måde, så fremtidige effektivitetsgevinster kan høstes. Styringen bliver domineret af »at alle præmisser for ledelse er sat på spil« (p.13). Det betyder, at de velfærdsprofessionelle, der har været vant til at agere på baggrund af deres professionelle normer opnået gennem en bestemt uddannelse oplever, at fleksibilitet og fremtidsorientering bliver de primære værdier, der skal orientere sig imod, fremfor faglighed. Ledelse bliver i denne kontekst »præmisopløsende« og forlanger, at medarbejderne hele tiden sætter spørgsmålstegn ved deres egne grundlæggende antagelser. Det har en række konsekvenser for både organisationer, medarbejdere og borgere.

På den baggrund opstiller forfatterne tre fordringer til velfærdsledelse, det, de selv kalder en præmisløs velfærdsledelsesfilosofi. Velfærdsledelse skal være polykontekstuel, dvs. at lederen skal acceptere, at vedkommendes egen forståelse af verden er én blandt mange, og at enhver iagttagelse efterlader iagttageren med en række blinde pletter. Dernæst skal velfærdsledelse acceptere, at ustyrlighed er et grundpræmis. Forfatterne erklærer sig styringspessimister og lægger op til en »beskedenhedens styring« (p. 316). Endelig skal velfærdsledere erkende, at også styring i styringskædens yderste led er en politisk aktivitet. Lederne skal løbende træffe beslutninger om, hvilke hensyn skal tilgodeses, eller i bogens sprogbrug, i hvilken kode beslutninger skal træffes. De skal være bevidste om, at det er politiske handlinger, de foretager, men samtidig skal de formelt valgte politikere være bevidste om, at der ikke kun føres politik i kommunalbestyrelsen eller på Christiansborg, men også blandt lederne i det yderste led.

Bogen indeholder en konsistent og overbevi-

sende analyse, der på mange måder også svarer til, hvordan den offentlige sektor beskrives andre steder i disse år. Bogens fortælling om velfærdsstatens udvikling er overbevisende og kaster lys på vigtige dilemmaer og udfordringer, som velfærdsledere over alt i den offentlige sektor dagligt bliver sat overfor. Jeg har imidlertid et par indvendinger mod bogens analyse og ikke mindst argumentationsstilen.

Den første kritik er måske urimelig, men bogens eksempler går primært på det, vi kan kalde tale- og beslutningsniveauet. Vi ser de forskellige dynamikker rigt illustreret med eksempler fra skriftligt materiale anvendt på forskellige niveauer i den offentlige sektor, men om det skrevne ord bliver implementeret og om de diskursive udviklinger også får betydning for de handlinger, der udspiller sig i den offentlige sektor er mindre klart. Tilsvarende er det svært at afgøre, baseret på bogens eksempler, hvor stor betydning potentialiseringsstyringen har. Er de cases, der fremdrages, exceptionelle eller nærmere udtryk for gennemsnittet? Måske er mange af de eksempler, der fremhæves, »all talk, and no action«? Det er svært at vide, og bogens udgangspunkt i Luhmanns teori undskylder eller forklarer måske også valget af »data«. Men som læser, der er mere interesseret i udviklingen i velfærdsledelse end i appliceret Luhmann, ville det være dejligt også at komme det sidste stykke ud. Bliver medarbejderne stressede af de komplekse krav, eller afkobler de? Meningstilskriver de indtil de modsatrettede krav bliver ensrettede? Og hvad er omfanget af de tendenser, der påpeges? De spørgsmål ville det have været interessant at få besvaret.

For det andet er den historiske udvikling, der beskrives, relativt kendt stof for mange, om end det er reformuleret i en systemteoretisk ramme. Her står pointerne omkring den potentialiserede forvaltning stærkt frem som en konceptualisering, der ikke på samme måde

er »klassisk«. Der kunne måske have været sparet et par sider hist og pist i diskussionen af hhv. det klassiske bureaukrati og planlægningstænkningen. Bogen står stærkt i sin konsistente applicering af de fire styringsformer, men til tider bliver det også lidt tungt at skulle starte fra Adam og Eva i hvert kapitel, når pointerne vedrørende de første styreformere ikke er så overraskende.

For det tredje, og lidt mere substantielt, så virker bogen bedre deskriptivt end præskriptivt. Det bliver nok særligt tydeligt i bogens konklusion, men også de refleksionsspørgsmål, kapitlerne afsluttes med, illustrerer, hvorfor det teoretiske set-up virker bedre som analytisk set-up end som udgangspunkt for reelle anbefalinger til adfærd. Bogens afsluttende bud på velfærdsledelsesfilosofi er fornuftige på baggrund af bogens analyse, men også lidt tandløse sammenlignet med bogens øvrige kapitler. At lederne skal forstå, at verden er kompleks og styring er svært, er ikke ligefrem revolutionerende. Tilsvarende er pointen om erkendelsen af det politiske i alle led af den offentlige forvaltning heller ikke helt ny for politologer. Det gør ikke, at pointen ikke er vigtigt, men i deres næste bog kunne forfatterne måske tænke lidt mere over, hvad implikationerne er af den ustyrlighed og politisering, de beskriver. Hvad betyder det for vores idé om demokrati? Skal vi holde op med at forestille os, at der overhovedet er »offentlig styring«? Bogens analyse er faktisk ret radikal, men konklusionerne følger ikke helt med.

Endelig går det sidste væsentlige kritikpunkt i spænd med spørgsmålet om bogens målgruppe. Det kan jo være svært at gøre sig klog på, om bogen passer til målgruppen, når man som læser ikke befinder sig i den. Jeg vil imidlertid ikke holde mig tilbage: bogens helt store akilleshæl er dens formidling. Måske ville en læser med bedre forståelse for Luhmann se med mildere øjne på begreber som »fremtidens fremtid« eller »potentia-

liseringens potentialisering«. Det kan også være, at en sådan læser ikke ville undres over systemer, der »foldes« ind i hinanden, men som alligevel aldrig kan interagere. Mit bedste bud vil være, at hvis man i forvejen er bekendt med Luhmanns begrebsunivers, er de sproglige finurligheder måske fine, måske et mindre irritationsmoment. Hvis man er offentlig leder, f.eks. uddannet som folkeskolelærer, sygeplejerske eller pædagog, så kan formidlingen stå i vejen for bogens budskab. Og det er – helt ærligt – virkelig ærgerligt. For der er tale om en bog, der faktisk har indsigter at byde på, og som passende kan danne modvægt til meget af den managementtale, der produceres i new public managements navn. Et kritisk blik på den måde, vi taler om arbejde og velfærd på, der kan komme både ledere og medarbejdere til gavn.

Caroline Howard Grøn
Adjunkt
Institut for Statskundskab
Københavns Universitet

Finn Olesen (2014)

Danske bidrag til økonomiens revolutioner
Odense: Syddansk Universitetsforlag,
264 sider, kr. 298,- kr.

Tillad mig at starte med konklusionen. Det har været en fornøjelse at læse denne teori-historiske afhandling om udvalgte danske bidrag sat i et metodologisk perspektiv af kritisk realisme. Afhandlingen sætter herigen-nem fokus på en række væsentlige problemstillinger, der både har (teori)historisk, men også nutidig interesse. Afhandlingen demonstrerer, omend indirekte, at den teoretiske diskussion af overordnede samfundsøkonomiske sammenhænge ikke som en selvfølge bevæger sig fremad. Finn Olesens (FO) primære sigte har dog været at efterprøve sin tese, at det danske økonommiljø ikke var så langt bagud i forhold til den internationale te-

oriudvikling, som der ofte gives udtryk for – ikke mindst når der sammenlignes med Cambridge, Stockholm og Oslo for nu at nævne et par af teorihistoriens virkelige hotspots.

Det er dog ikke noget let emne forfatteren har kastet sig over. Alene en afgrænsning af begrebet »økonomiske revolutioner« kunne i sig selv kræve en selvstændig afhandling. Her læner forfatteren sig ganske fornuftigt op ad Mark Blaug, der på mange måder står som den økonomiske teorihistories »grand old (desværre nu afdøde) man«, der desuden kendes for sit glimrende (og stærkt Popperiansk inspirerede) oversigtsværk med titlen *The Methodology of Economics: or how economists explain*.

Forfatteren fokuserer på to af Blaug fremhævede og indiskutable »revolutioner« inden for økonomisk teori: 1. den marginalistiske pristeori i mikroøkonomi i 1870'erne og 2. den keynesianske beskæftigelsesteori i makroøkonomi i 1930'erne. Disse to »gennembrud« i den økonomiske tænkning havde begge som konsekvens en fundamentalt ændret metode og teoriforståelse.

Den første revolution: marginalismen

Den klassiske prisdannelse var grundlæggende en arbejdsværdilære. Denne pristeori blev udfordret af en udbuds-/efterspørgselsmodel baseret på individuelt optimerende aktører og som noget nyt blev formuleret matematisk. Det er en etableret del af den økonomiske teoris historie, at den originale idé bag marginalismen blev udviklet stort set samtidig, men uafhængigt af hinanden i Østrig (Carl Menger), 1871, i Frankrig (Léon Walras), 1874 og i England (William Jevons), 1871. Her melder spørgsmålet sig ved læsningen af afsnittet, om det danske bidrag fra 1873 til den marginalistiske pristeori af de to danske matematikere Julius Pedersen og Frederik Bing, om vi her har et »fjerde« uafhængigt bidrag? Hvor original var deres matematiske formulering af udbuds-/efterspørgselsmodel-

len? Det er ikke en uvæsentlig skillelinje ved vurderingen af »bidrag til økonomiens revolutioner«, i hvilken grad der er tale om egentlig nytænkning, og hvornår der »blot« er tale om en forholdsvis tidlig formidling af nye internationale teorier til det danske økonomimiljø?

Til besvarelse af dette spørgsmål synes jeg, at FO godt kunne have været mere vurderende af graden af originalitet, som det danske bidrag repræsenterer. I stedet får vi beretningen om, at de to forfattere fik en alt andet end akademisk behandling ved det møde i Nationaløkonomisk Forening, hvor artiklen blev fremlagt. Det tog efter sigende modet helt fra de to matematikere, som ikke efterfølgende beskæftigede sig med økonomisk teori. Historien om det forstokkede danske økonomimiljø er dog blevet fortalt før bl.a. af Karl Vind, professor i matematisk økonomi på Københavns Universitet i Christensen, 1976.

Til belysning af den marginalistiske revolutions indtog inddrager FO dernæst professor Harald Westergaard, for hvem det som den første lykkes at introducere det marginalistiske princip i en delvis matematisk formulering uden at blive latterliggjort. Men det sker først i begyndelsen af 1890'erne, og hans bidrag er helt åbenbart inspireret af Jevons tidligere publicerede arbejder. Tankevækkende er det at læse, at Westergaard alligevel hurtigt opgiver at arbejde videre med denne nye pristeori. Årsagen til dette sporskifte afdækkes ikke; men det antydes, at Westergaard grundlæggende er tvivlende over for teoriens praktiske relevans, idet han ønskede, at hans videnskabelige arbejde skulle sigte mod at beskrive samtidens store sociale problemer og herved kunne bruges i en agitation til fordel for sociale reformer.

Hermed blev der skabt rum for, at den senere konservative politiker Lauritz Birck kunne få antaget sin disputats med titlen »Værditeori«, som i eftertiden kom til at fremstå som det

egentlige danske bidrag til marginalismen; men da var der også gået mere end 30 år, fra de første internationale bidrag var blevet præsenteret.

Den anden revolution: Keynesiansk makroteori

På mange måder gentager historien sig om et langt tilløb, fra en ny teori præsenteres internationalt til den slår igennem i det dominerende økonomimiljø på Københavns Universitet. Set i et teoriehistorisk perspektiv er det »revolutionerende« nye i keynesiansk makroteori, at efterspørgslen tildeles en særskilt rolle ved forklaringen af udviklingen i den samlede produktion og beskæftigelse i et industrisamfund.

Forfatteren har 4 »helte« i denne dominerende del af bogen: Jens Warming, 1873-1939, Jørgen Pedersen, 1890-1973, Jørgen H. Gelting, 1912-94 og endelig Kjeld Philip, 1912-89. I dette firkløver skiller Warming sig ud, idet han i mellemkrigstiden leverer åbenbart originale bidrag til forståelsen af, hvilke samfundsøkonomiske forhold der øver indflydelse på efterspørgslen efter arbejdskraft og fremlagde ligefrem nogle beregninger af størrelsen af produktionsmultiplikatoren. Disse bidrag blev ikke anerkendt, endsige forstået af hans kolleger på Københavns Universitet. Eftersom hans professorat var i statistik, fik han direkte forbud mod at undervise i økonomisk teori. Hans originalitet er dog siden hen blevet anerkendt både i det danske og internationale teoriehistoriske miljø, jfr. bl.a. Skidelsky, 1992.

Det var først med etableringen af en økonomiuddannelse ved det nyoprettede Aarhus Universitet, at den keynesianske revolution fik fodfæste i Danmark. I første omgang med ansættelsen af Jørgen Pedersen i 1936. Læsningen af kapitlet efterlader dog et lidt flimrende billede af en økonom, der som så mange andre midt i 1930'erne kan se, at det markedsøkonomiske system ikke fungerer

og derfor opponerer mod den herskende ortodoksi i form af Say's Lov: at udbud skaber sin egen efterspørgsel. Men det kommer ikke til at fremstå ganske klart, i hvilken grad Jørgen Pedersen ligesom i øvrigt de to efterfølgende »helte« var i stand til at give en overbevisende teoretisk forklaring på, hvorfor efterspørgslen svigter. Det var i 1930'erne i alle de industrialiserede lande indiskutabelt, at produktionen ikke skabte tilstrækkeligt med arbejdspladser, men hvorfor efterspørgslen svigtede, manglede der en overbevisende teori om.

Den pointe kunne FO med fordel have forfulgt ved vurderingen af, om vi her har at gøre med egentlige keynesianske bidrag eller blot en blanding af ad hoc-teorier understøttet af åbenbar empiri.

Det er karakteristisk for Jørgen Pedersens bidrag, hvilket også her gælder for de to andre »helte«, at de primært er optaget af, hvorledes efterspørgslen via den økonomiske politik kan øges og dermed bidrage til at afhjælpe arbejdsløsheden. Herved kom den finanspolitiske diskussion i centrum på et tidligt tidspunkt i Aarhus. Ikke mindst Jørgen Geltings påvisning af det »balancerede budgets multiplikator«, fremhæves, også internationalt, som et originalt bidrag til makroøkonomisk teori.

På det politiske plan kom »Århus-skolen« dog delvis i splid med sig selv, idet de tre her nævnte keynesianske økonomer alle forsøgte sig med en politisk karriere med afsæt i partier, der lå til højre i det politiske spektrum, og hvor det i særlig grad er god latin, at statens husholdningsbudget skal balancere. Her synes det tydeligt, at en egentlig teoretisk forståelse af, hvad der kan forårsage en for lille (eller for stor) efterspørgsel i den private sektor, er fraværende.

Århus-økonomeerne burde have læst Warming's artikler. I stedet tog Kjeld Philip nogle

år til Stockholm, hvor problemet var det samme med en manglende teoretisk forståelse af svigtende efterspørgsel, og vendte hjem til et professorat i København i 1951. Med dette afsæt indledte han en politisk løbebane, der førte til posten som bl.a. finansminister, hvor det ligeledes er svært at finde egentlige spor af en teoretisk begrundet finanspolitik.

På denne baggrund synes jeg ikke det konkluderende kapitel 10 med titlen »Tilfældighed eller fælles præ-keynesianske kendetegn« fungerer helt tilfredsstillende, idet der ikke bliver trukket en skarp linje mellem Warmings åbenbart originale og præ-keynesianske bidrag og de tre efterfølgende »helte«, hvorom det egentlig kan betvivles, at de har forstået Keynes' nye beskæftigelsesteori. Et forhold, der i øvrigt var ganske karakteristisk all over the world, hvor Keynes blev givet en neoklassisk fortolkning. FO kunne have hjulpet læseren bedre på vej, hvis han i stedet havde skrevet et indledende afsnit, hvori han klart havde defineret, hvorledes han ville identificere det keynesianske brud med den hidtidige teoriforståelse. Jeg tror, det ville have givet ham bedre mulighed for at fremhæve Warmings indsats, som det også bliver i dag internationalt, og måske også, dog afhængigt af hvorledes finanspolitikens stabiliseringspotentiale fremstilles, givet Gelting nogle point for det balancerede budgets multiplikator, dog ikke i egenskab af præ-keynesianer.

Den, der søger, skal finde!

Efter endt gennemlæsning sidder jeg tilbage med en lidt usikker fornemmelse af, om FO har formået at overbevise mig om, at vi her står over for egentlige (dvs. væsentlige) »danske bidrag til økonomiens revolutioner«. Det skyldes navnlig to forhold.

For det første, og som nævnt ovenfor, får læseren ikke en definition på, hvorledes han har afgrænset »bidrag til økonomiens revolutioner«. Hvornår er der tale om et egentligt

»bidrag«? Her kunne der være benyttet et originalitetskriterium. Hvis der er tale om et genuint selvstændigt bidrag, så ville det have været både overraskende, men også særdeles interessant, da forfatteren fokuserer på to spektakulære »revolutioner« i den økonomiske teoris »verdenshistorie«. Så vidt jeg kan bedømme, også på baggrund af læsning af bl.a. Niels Henrik Topp, Niels Kærgård og Peder Andersen, så er, som nævnt, Jens Warming nok den eneste, som har bidraget originalt både inden for pristeorien (prissætning af fiskerettigheder) og efterspørgselsteorien. De øvrige »keynesianere« forekommer mig på baggrund af de præsenterede citater at være en blanding af common sense (offentlige investeringer skaber jobs på kort sigt) og forholdsvis triviell empiri. Hermed ikke sagt, at disse bidrag ikke fortjener anerkendelse – blot i højere grad som formidlende, frem for teoriudviklende. Det var dengang i sig selv prisværdigt, at nye teorier og internationale strømninger blev introduceret til det danske økonomimiljø i en tid, hvor den akademiske verden ofte var nationalt afgrænset og ikke sjældent domineret af en økonomiforståelse, som det tilsyneladende i lange perioder var tilfældet på Københavns Universitet.

For det andet efterlader læsningen af de enkelte kapitler mig ofte med et usikkert indtryk af, hvor repræsentative de her udvalgte bidrag egentlig er for den omhandlede økonoms samlede produktion. Her savnes nogle klare markører af, hvornår har vi foran os et »bidrag til en økonomisk revolution« og hvornår er det snarere en strøtanke. Hvis jeg nu havde sat mig for, at få bekræftet, at f.eks. Say's Lov fortsat havde et solidt fodfæste hos de her omhandlede »keynesianske« økonomer, ville jeg så have kunnet finde passager, der understøttede det argument, at »udbud skaber sin egen efterspørgsel«? Jeg ved af egen erfaring, at citater kan bruges og misbruges. Hvor repræsentative er de? Og/eller er de taget ud af kontekst?

Samlet vurdering

Uanset disse forbehold, er bogen imponerende alene ved den enorme arbejdsindsats, der ligger bag udarbejdelsen. At gennemtrawle det utal af gamle bestemt ikke alle lige let læste kilder, må have været tidskrævende. Måske endda så tidskrævende, at det ikke har givet forfatteren tilstrækkelig tid til at reflektere systematisk over udvælgelseskriterierne.

Teorihistorie er en svær og tidskrævende videnskabelig disciplin. Jeg er selv overvejende af den opfattelse, at udviklingen i økonomisk teori, her sigtes primært til makroøkonomi, er som en træg masse, der bevæger sig langsomt – ikke nødvendigvis fremad, da der også kan identificeres åbenbare cirkelbevægelser.

Det betyder dog, at paradigmeskift let overdrives, blandt andet fordi det gør det lettere at skrive historien; men efterlader ind imellem læseren i tvivl om disse »revolutioner« nu også er så entydige i den teoriehistoriske virkelighed. Det var således med velberåd hu, at en af marginalismens fædre Alfred Marshall betegnede sig selv som neoklassiker med tryk på klassiker. Det eneste afgørende nye i hans optik var brugen af matematik i fremstillingen, hvilket han i stigende grad stillede sig skeptisk over for.

Ser vi på den keynesianske revolution, står Keynes jo ikke alene med det synspunkt, at efterspørgslen er for lille, og at det med fordel kan stimuleres gennem den økonomiske politik. En af Stockholm-skolens mest yndede historier var beskrivelsen af tilhørernes reaktion på Keynes' 1936-lecture afholdt på Stockholm universitet: »hvorfor fortæller han os ikke noget, som vi ikke allerede vidste? Det lykkede således ikke Keynes ved den lejlighed at kommunikere, hvorfor efterspørgslen svigter og betydningen af fundamental usikkerhed. Det kan der være mange grunde til.

En konstatering, der bringer mig til en afslut-

tende kommentar, der især knytter sig til det indledende kapitel med titlen »Om teorihistoriens anvendelighed«. Det er et væsentligt kapitel, der måske for nogle læsere stiller overraskende skarpt på betydningen af valget af metode. Også her har FO inspiration fra Mark Blaug. Pointen er, at et væsentligt forhold, som vi kan lære af den økonomiske teoris historie er den anvendte metodes betydning. De resultater, der nås, er i høj grad præget af den metodemæssige tilgang. Neoklassikerne gjorde primært oprør mod den megen metafysiske snik-snak, som de klassiske økonomer ofte benyttede sig af. Her kunne deduktion og matematisk formulering med fordel benyttes til at stille skarpt på teoriernes indre konsistens, hvilket bestemt måtte anses som et fremskridt. Med Keynes kom kravet om realisme som en nødvendig betingelse for at sikre modellernes relevans til at forstå samtidens problemer. Et krav som der efter det (delvise) keynesianske sammenbrud i 1970'erne i varierende grad er blevet renonceret på. Den logiske positivisme tog atter over med streg under ordet logisk, idet adskillige af de grundlægende aksiomer kun vanskeligt om overhovedet lader sig efterprøve empirisk. Herved blev teoriudviklingen på en række punkter rullet tidsmæssigt tilbage til det neoklassiske udgangspunkt fra slutningen af 1800-tallet, hvor markedsligevægt, individuel optimering og matematisk formulering var det metodologiske afsæt.

Så i en vis forstand går den økonomiske teori i ring. Men da teorihistorie ikke længere er et obligatorisk fag på økonomiuddannelsen, vil de fleste »moderne« økonomer være uvidende om denne rundgang. Ikke mindst i dette metodologiske perspektiv må Finn Olesens bog hilses velkommen og skal af mig følges på vej med det oprigtige ønske, at den vil blive læst også af det utal af økonomer, for hvem teorihistorien og de danske bidrag her til er et stort set ukendt fagområde.

Litteratur

- Blaug, M. (1980), *The Methodology of Economics: or how economists explain*, 2nd ed. (1992), Cambridge: Cambridge University Press.
- Christensen, J.P. (1976), *Danske Økonomer*, Festskrift i anledning af Socialøkonomisk Samfunds 75 års jubilæum, København: Samfundsvidenskabeligt Forlag
- Estrup, H. m.fl. (2013), *Den økonomiske Teoris Historie – en introduktion*, Djøf Forlag
- Skidelsky, R. (1992), *John Maynard Keynes: The Economist as Saviour, 1920-37*, London: Macmillan Press.

Jesper Jespersen
Professor
Roskilde Universitet
Jesperj@ruc.dk

Jacob Graves Sørensen og Tom Sig Jessen (2014)

Indien – den nye stormagt
København: Columbus, 304 sider,
ISBN: 978 87 7970 220 2

To lektorer ved Øregård Gymnasium, Jacob Graves Sørensen og Tom Sig Jessen, har begået denne studieretningsbog til fagene engelsk og samfundsfag på STX. Bogen er opdelt i seks kapitler, der omhandler Indiens historie, politik, økonomi, sociologi, sprog og kultur, samt landets udenrigspolitik. Til hvert kapitel hører øvelser med kortere engelsksprogede tekster. Bogen er spækket med information om Indien formidlet i tekst og fotos, og i form af tabeller, kurver og figurer. Der er henvisninger til film og litteratur, som kan findes på nettet, men der er ingen samlede bibliografi over bøger og artikler. Redaktionen er afsluttet omkring august 2013, og bogen fremtræder således næsten dagsaktuel.

Hovedvægten i bogen er på politik og økonomi og i mindre grad på historie, hvilket adskiller den fra Niels Brimnes' bog *Indiens historie efter 1739 – fra britisk koloni til ver-*

dens største demokrati, som har en lignende målgruppe. Sørensen og Jessens bog kan sammenlignes med Ole Christensens lærebog *Indien* fra 1987 og med nyere norske bøger som *Indias historie med Pakistan og Bangladesh* af Ruud, Mageli og Price fra 2004. Bedst kan bogen måske sammenlignes med *Indiske udfordringer* af Ruud, Heierstad og Flåten fra 2014, som også er en bred introduktion til det moderne Indien.

Bogen vækker også minder om *Indien – en politisk og økonomisk oversigt* og lignende oversigtsværker, som John Degnbol Martinussen skrev over en længere periode for Mellempøkeligt Samvirke og for Danida. Den aktuelle bog er dog skrevet i en mere rapkæftet og drenget stil. Hensigten med Sørensen og Jessens bog er at forstå Indien som en stormagt eller et BRIKS-land; ikke at give gøde til giverinstinktet. For at opnå denne forståelse introduceres et antal generelle økonomiske og politiske begreber og teorier som ideen om »imperial overstretch«, Walt Rostows faser i den økonomiske vækst og IP-teori. Gymnasielever, som har læst denne bog, vil derfor allerede have fået indblik i det pensum, som ellers hører til på uddannelser som for eksempel RUCs samfundsvidenskabelige bacheloruddannelse.

Går man længere tilbage i tiden kan man sammenligne Sørensen og Jessen med Erik Rasmussens *Indien: Samfundsforhold og moderne historie* udgivet af Institutet for Historie og Samfundsøkonomi i 1942. Denne bog handler ligeledes om Indiens økonomi og politik, men den indeholder mere historie, mere jura og – ikke mindst – mere geografi. Rasmussens bog har for eksempel et instruktivt folde-ud kort med angivelse af bjergkæder, floder, ørken m.m. I den aktuelle bog er der ikke et eneste reliefkort. Geografiens naturgivne betingelser er forsvundet og erstattet af BRIKS-landene indbyrdes konkurrence. The world is really flat: Den har ingen geografi, ingen klimahistorie, ingen naturhisto-

rie, og meget lidt agrarhistorie. Til gengæld klarer BRIKS' konkurrenceparametre sig flot gennem globaliseringens syrebad.

Bogens første kapitel giver et rapt rids af Indiens historie. Hvis man vil lede efter fejl i bogen, er det nok her man skal lede.

Kapitel 2 er en pædagogisk gennemgang af føderalismen, magtdivisionen, de politiske partier, og interesseorganisationerne. Det betones, at de færreste indere er organiseret i formelle fagforeninger og at kollektive overenskomstforhandlinger, som de kendes i Danmark, ikke er videre udbredt. Det konkluderes »... at fagbevægelsen udgør en slags arbejderaristokrati i Indien, hvorimod de mange millioner af ludfattige arbejdere ikke er organiseret nogen som helst steder« (side 82). Meningen med denne konklusion er måske god nok, men det er næppe rigtigt, at det indiske arbejdsmarked er totalt atomiseret. Det er formodentligt organiseret gennem netværker af pengemænd, politikere, traditionelle stormænd, mafialignende typer og andre, som trækker på familie- og kastebånd såvel som på andre afhængighedsrelationer. Derudover er arbejdsmarkedet organiseret af Indiens talrige NGO'er og igennem vidtforegnede statslige interventioner i form af udviklingsprojekter m.m.

Sørensen og Jessen forsøger dernæst at forklare, hvordan korruptionen virker, og i denne forbindelse også hvordan indere mobiliserer mod korruption. Eftersom Danmark er en relativ novice, hvad angår uformelle arbejdsmarkeder og korrupte arbejdsgange, er det relevant, tror jeg, netop at redegøre for denne fagre nye verden, som globaliseringen åbner døren for.

Kapitel 3 om Indiens erhvervsstruktur og vækst er ligeledes meget pædagogisk i sin tørre, men ikke helt uvenlige, realisme. Side 140 konkluderes således, at »Indien er meget tæt på en bundplacering i Verdensbankens indeks

m.h.t. at overholde kontrakter, opnå byggetilladelser og starte ny virksomhed. Den indiske regering er blevet ramt på sin selvfølelse af den elendige placering, og man har derfor anmodet Verdensbanken om helt at afskaffe det årlige indeks! Det betyder dog ikke, at regeringen ikke har øje for, hvilke strukturelle ændringer man bør gennemføre for at sikre bedre vilkår for erhvervsliv og produktion i Indien«. Denne eksemplificering af misforholdet mellem ambition og praksis, ære og selverkendelse, er tæt på at være Indien i en nøddeskal.

Kapitel 4 om de sociale skillelinjer bruger Pierre Bourdieus begreber habitus og kapital til at belyse hvordan individer agerer ud fra deres personlige internaliserede kompas: »Enhver jati [kaste] har sin *dharma*, dvs. et sæt af leveregler og pligter, som er mere eller mindre internaliseret i medlemmernes habitus« (side 164). I gamle ville dage ville man have skrevet om *karma* og skæbnetro. Nu går det fint med *dharma* og habitus.

Uddannelse ses ofte som en måde at bryde den sociale arv. Sørensen og Jessen finder imidlertid den indiske uddannelsessektor »problematisk«. De offentlige skoler er godt nok næsten gratis, men de er dårlige og lærerne pjækker. Det betyder, at småkårsfolk ikke kan give deres børn en ordentlig uddannelse. De bedre bemidlede derimod sender deres børn på dyre privatskole, hvilket gør dem i stand til at komme ind på de gode universiteter. Her er uddannelsen til gengæld ofte gratis! De fattige er gået i »uddannelsesfælden«; de andre er gået udenom. På tilsvarende vis forklarer forfatterne, hvordan indere forsøger at slippe uden om »medgiftsfælden« ved at få foretaget illegal kønsbestemte aborter. Her er det ikke kun de bedrestillede, som forsøger at træffe rationelle valg. Alle samfundslag anvender samme strategi, ifølge forfatterne, som supplerer kapitlet med udvalgte tekster om køn og familie af Khushwant Singh, Vikram Seth, Arundhati Roy og andre velartikulerede forfattere.

Kapitlet 5 om sprog, litteratur og populærkultur handler ikke blot om den engelsksprogede indiske litteratur. Afsnittet er simpelthen skrevet på engelsk, og indeholder blandt andet en diskussion om engelsk som det dominerende litterære sprog i Indien. Interessant nok går denne diskussion lige over i en præsentation af cricket og af Bollywood film. Dette levner ikke meget plads til Taj Mahal eller bengalske intellektuelle, men man kan ikke få det hele, og Sørensen og Jessen leverer nok stof til, at den danske læser kan spæde sin sociale kapital tilstrækkeligt op til at klare sig i urbane sammenhænge skulle en sådan situation opstå.

Kapitel 6 i bogen handler om Indiens udenrigspolitik og starter med en gennemgang af hovedteorier i International Politik. Overgan-

gen fra afsnittet om Bollywood film er ret brat, men Sørensens og Jessens bog er en seriøs bog, så hvor kan man bedre afslutte den end i FN's Sikkerhedsråd?

Alt i alt må jeg medgive, at dette er en udmærket introduktion til Indien. Der er nogle småfejl, men de er uden betydning. Der er ikke mange rejsetips, men dem kan man finde andre steder. Forholdet mellem Danmark og Indien glimrer ved sit fravær, men hvad så: Det er BRIKS, det handler om.

Stig Toft Madsen
Seniorforsker
NIAS – Nordic Institute of Asian Studies
Institut for Statskundskab
Københavns Universitet